

які суспільство пред'являє до поведінки особистості; б) у більш специфічному понятті адаптація не зводиться просто до уникнення соціальних норм; вона означає гнучкість та ефективність при зустрічі з новими і потенційно небезпечними умовами, а також здатність надавати подіям бажане для себе спрямування.

Така адаптованість може спостерігатися в усякій діяльності. Адаптивна поведінка характеризується прийняттям рішення, правом ініціативи і точним визначенням свого майбутнього. Це розуміння соціально-психологічної адаптації особистості породжує значний інтерес, оскільки в ньому зміст, ідея активності особистості. Особистість, яка здійснює переважно цю форму адаптації, не відходить від проблемних ситуацій, а використовує ці ситуації для здійснення, реалізації своїх цілей. Такі люди самі планують, здійснюють своє майбутнє.

Гоголева Ганна Миколаївна

здобувач вищої освіти

другого (магістерського) рівня вищої освіти
Дніпровського гуманітарного університету

Науковий керівник:

Агарков Олег Анатолійович

доктор політичних наук, професор,

професор кафедри психології

Дніпровського гуманітарного університету

ВІДНОСИНИ МІЖ БАТЬКАМИ І ДІТЬМИ ТА ПСИХІЧНИЙ РОЗВИТОК ДИТИНИ

Відносини між батьками та дітьми займають центральне місце в психологічному розвитку, і кілька досліджень показали, що неоптимальне виховання дітей є важливим фактором ризику психологічних розладів у клінічних та репрезентативних вибірках [3, с. 47-49]. Багато досліджень охоплюють відносини між батьками та дітьми за двома основними параметрами. Вимірювання батьківського піклування відбиває континуум від ніжного, теплого, чуйного виховання до холодного і байдужого виховання. Критерій вимогливості або контролю відображає ступінь, в якому батько вимагає і стежить за дотриманням стандартів поведінки своєї дитини [2]. Концепція батьківського контролю далі відрізняється, як поведінкова та психологічна форми контролю [1]. Поведінковий контроль може забезпечити структуроване та передбачуване середовище для дитини та заохочувати її соціально прийнятну поведінку. Але необхідно збалансувати індивідуальну автономію з дотриманням соціальних норм, і зв'язок між поведінковим контролем та результатами може бути непрямим [1]. Психологічний контроль відноситься до нав'язливого виховання та маніпулювання емоційним

розвитком дитини [1]. Високий рівень психологічного контролю незмінно пов'язаний з підвищеним ризиком психологічних розладів у людей в підлітковому та дорослому віці. Незважаючи на велику кількість літератури, що стосується батьківського піклування та контролю при психологічних розладах, досліджень, які вивчають їх зв'язок з позитивним психічним благополуччям, набагато менше. Позитивне психічне благополуччя нині визнано багатовимірним, оскільки має гедонічний і еудемонічний аспекти. Позитивний психічний добробут та психологічний розлад не обов'язково мають ідентичні фактори ризику [7]. Тому необхідно знати, чи впливають відносини між батьками та дітьми на позитивні показники благополуччя, такі як щастя, задоволеність життям та позитивне психологічне функціонування, у підлітковому віці та пізніше.

Спираючись на дослідження про розвиток психологічних розладів, а також позитивний психічний благополуччя, можна припустити, що соціально-реляційні, психологічні та соціально-економічні шляхи можуть пов'язувати батьківську турботу та контроль з психічним благополуччям у дорослому віці. Теорія прихильності описує такий шлях. Це говорить про те, що немовлята, які відчувають дбайливі та чуйні стосунки зі своїми батьками, більш надійно прив'язані до цих батьків; більш ймовірно, що вони будуть надійно прив'язані до батьків у відносинах у більш дорослому віці; і схильні до меншого ризику психологічного розладу. Раттер підкреслив особливий внесок зв'язку з фігурою батька [10]. Передбачається, що висока батьківська турбота сприяє соціальному та нейрокогнітивному розвитку для позитивних міжособистісних відносин та поведінки, а також позитивних відносин з дорослими. Міжособистісні відносини, у тому числі соціальна підтримка та міцні соціальні мережі, є важливими факторами, що визначають позитивний психічний добробут [4].

Інший шлях лежить через позитивне психологічне функціонування, якому батьки сприяють. Психологічний контроль може зменшити автономію дитини та погіршити розвиток саморегуляції, тоді як поведінковий контроль може підвищити компетентність дитини. Поєднання нав'язливого виховання та низького батьківського піклування пов'язане з більшою психологічною негнучкістю нащадків в підлітковому віці, великим придушенням емоцій у пізньому дитинстві і керування поведінкою в ранньому дорослому віці, що може призвести до меншої кількості позитивних думок та емоцій. Розвиток особистісних якостей також може мати значення, оскільки батьківська турбота і контроль пов'язані з оптимізмом, емпатією та експресивністю дорослих нащадків, хоча визнано, що зв'язок між практикою виховання та особистістю дитини, ймовірно, буде двоспрямованою. Оптимізм і невротизм тісно пов'язані з позитивним психічним самопочуттям [8].

Зрештою, можуть бути задіяні й соціально-економічні шляхи. Висока батьківська турбота та виховання дітей, що характеризуються поєднанням високої турботи та високого контролю поведінки, пов'язані з вищим рівнем освіти, професійним становищем та доходом нащадків у дорослому віці,

незалежно від соціально-економічних обставин сім'ї. Освіта та соціально-економічне становище дорослих тісно пов'язані з елементами позитивного психічного благополуччя у дорослому віці [5].

Лише у кількох дослідженнях вивчалися зв'язки між аспектами виховання та численними аспектами позитивного психічного благополуччя. У загальнонаціональному репрезентативному дослідженні чоловіків і жінок у віці 25-74 років у США благополуччя, що відображається шляхом підсумовування шкал психологічного благополуччя Ріффа, було позитивно пов'язане зі спогадом або сприйняттям батьківського піклування, підсумовуваного за матерями та батьками [9]. В одному з небагатьох досліджень, що пов'язують проспективно оцінені показники батьківського піклування та контролю з пізнішими показниками благополуччя, було виявлено, що дочки матерів, які не контролюють своїх дітей мають вищу задоволеність життям у віці 30 років. Відносини батька та дитини у цьому дослідженні не оцінювалися. Дані найстарішого у Великобританії дослідження, проведеного Радою медичних досліджень Національного дослідження здоров'я та розвитку, показали, що батьківська турбота, що сприймається, позитивно пов'язані, а батьківський психологічний контроль негативно пов'язаний з кількома аспектами позитивного психічного благополуччя серед жінок середнього віку, які включають шкали мети життя Ріффа, самоприйняття та позитивних відносин [7]. Батьківська турбота та психологічний контроль були більш послідовно пов'язані з благополуччям, ніж материнська турбота та контроль. Чоловіки не були включені до цього дослідження.

Залишається незрозумілим, чи стосунки між матір'ю і дитиною чи батьком і дитиною однаково важливими для психічного благополуччя. Концептуально прив'язаність дитини до основного опікуна (як правило, до матері) є ключовим зразком для майбутніх стосунків. Дві невеликі не випадкові вибірки молодих людей у сфері освіти показали, що материнська турбота була сильнішим корелятом щастя, коли відносини матері та батька та дитини розглядалися разом. Тільки материнська турбота та контроль були пов'язані з самооцінкою, невротизмом та екстраверсією нащадків. Грунтуючись на літературі з психологічних розладів, є припущення, що ефект материнської турботи та контролю може бути дещо більшим, хоча це не є універсальним відкриттям. У Національному дослідженні коморбідності у США виявлено, що нижчі рівні материнської та батьківської турботи пов'язані з психопатологією дорослих, але з більшою величиною ефекту материнської турботи [6].

Мета цього дослідження полягала в тому, щоб описати асоціації показників благополуччя у підлітковому, зрілому і ранньому старечому віці з батьківською турботою, поведінковим контролем та психологічним контролем, а також оцінити внесок відносин мати-дитина та батько-дитина у благополуччя. Благополуччя позитивно пов'язане з батьківською турботою та негативно пов'язане з батьківським психологічним контролем на кожному

етапі життя. На основі попереднього аналізу батьківського піклування в цій когорті щодо афективних симптомів у чоловіків і жінок у віці 43 років і психічного благополуччя у жінок у віці 52 років, виявлено, що батьківська турбота більш тісно пов'язана з благополуччям, ніж материнська турбота у взаємно скоригованих моделях.

Якість відносин між батьками та дітьми, поряд з аспектами турботи, що сприймається, і психологічного контролю, може мати короткострокові і довгострокові наслідки для позитивного психічного благополуччя. Ці дає змогу стверджувати, що стосунки з батьками та матерями, які підтримують, люблять і дають дитині відповідну автономію, можуть сприяти хорошему психологічному функціонуванню протягом усього життя до сьомого десятиліття включно. Основи для благополуччя протягом усього життя закладаються в ранні роки і визначають відносини між батьками та дітьми як ключову частину цієї основи. Найкраща емоційна турбота про дітей дає потенційні довгострокові переваги не тільки за рахунок зменшення тягаря фізичних та психічних захворювань, але й за рахунок поліпшення психічного самопочуття. Ці результати підтверджують необхідність розробки програм для батьків та інших ініціатив, які підтримують розвиток та відносини, що характеризуються високим рівнем турботи та низьким рівнем психологічного контролю між дітьми та їхніми батьками, а також матерями.

Список використаної літератури:

1. Barber V. K. Parental psychological control: Revisiting a neglected construct *Child Development*. 1996. P. 3296–3319.
2. Baumrind D. The influence of parenting style on adolescent competence and substance use *Journal of Early Adolescence*. 1991. P. 56–95.
3. Blatt S. J., Homann E. Parent–child interaction in the etiology of dependent and self-critical depression *Clinical Psychology Review*. 1992. P. 47–91.
4. Charles S., Carstensen L. L. Social and emotional aging *Annual Review of Psychology*. 2010. P. 383–409. 10.1146/annurev.psych.093008.100448
5. Diener E., Emmons R. A., Larsen R. J., Griffin S. The satisfaction with life scale *Journal of Personality Assessment*. 1985. P. 71–75.
6. Enns M. W., Cox B. J., Clara I. Parental bonding and adult psychopathology: Results from the US National Comorbidity Survey *Psychological Medicine*. 2002. P. 997–1008.
7. Huppert F. A., Whittington J. E. Evidence for the independence of positive and negative well-being: *Implications for quality of life assessment British Journal of Health Psychology*. 2003. P. 107–122.
8. Gale C. R., Booth T., Möttus R., Kuh D. L., Deary I. J. Neuroticism and extraversion in youth predict mental wellbeing and life satisfaction 40 years later *Journal of Research in Personality*. 2013. P. 687–697.
9. Rothrauff T. C., Cooney T. M., An J. S. Remembered parenting styles and adjustment in middle and late adulthood *The Journals of Gerontology Series B: Psychological Sciences and Social Sciences*. 2009. P. 137–146.

10. Rutter M. A children's behaviour questionnaire for completion by teachers: Preliminary findings *Journal of Child Psychology & Psychiatry*. 1967. P. 1–11.

Дегтярьова Інна Вадимівна

здобувач вищої освіти

другого (магістерського) рівня вищої освіти
Дніпровського гуманітарного університету

Науковий керівник:

Пріснякова Людмила Макарівна

кандидат психологічних наук, доцент,
завідувач кафедри психології

Дніпровського гуманітарного університету

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ВЗАЄМОДІЇ УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

Важливим фактором існування і частиною нашого життя є конфлікти, які супроводжують нас із самого народження. Конфліктні ситуації, що відбуваються серед учасників освітнього процесу, набувають особливої значущості, оскільки період навчання – це етап найбільш інтенсивного розвитку людини. Тому перед сучасним педагогом постає завдання активізації взаємодії учасників освітнього процесу, що є резервом та стимулюючим фактором поліпшення якості освіти, досягненням більш високих результатів і педагогами, і учнями.

Актуальність дослідження визначається необхідністю вивчення особливостей реалізації взаємодії учасників освітнього процесу з метою попередження та вирішення конфліктів, які виникають під час навчання. У зв'язку з цим мета дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні психолого-педагогічних аспектів взаємодії учасників освітнього процесу.

Методи дослідження: аналіз наукової літератури, методи порівняльного аналізу та узагальнення теоретичного матеріалу.

У широкому філософсько-методологічному розумінні взаємодія є не що інше, як форма існування, руху та зміни матерії. Представники сучасної психолого-педагогічної науки вважають, що категорія взаємодії є новою чи, у всякому разі, осмислюється по-новому. Насправді проблему взаємодії людей обговорювали ще давні автори у межах багатьох різних наук, оскільки суспільство будується і функціонує на постійній взаємодії людей, починаючи з сім'ї та закінчуючи найбільшими соціальними групами.

Психолого-педагогічні аспекти взаємодії людей, зокрема у сфері освіти, багаторазово та всебічно розглядали представники різних наукових напрямів та шкіл, хоч і не завжди використовуючи при цьому термін «взаємодія». Так, опорна формула біхевіоризму «стимул-реакція» і психологізована формула необіхевіоризму «стимул-свідомість-реакція», безсумнівно, вказують на